

**ЗАХИСТ
ВІД НЕДРУЖНЬОГО ПОГЛИНАННЯ
ТА КОРПОРАТИВНОГО ШАНТАЖУ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

РОЗРОБЛЕНО ЗА УЧАСТЬЮ МГК РОСРАЗВИТИЕ

Сьогодні терміни «недружнє поглинання» та «загарбування підприємства» міцно увійшли до свідомості мало не кожного бізнесмена. У чому полягає різниця між цими поняттями, що таке рейдери і недружні поглинання, як від них захиститися – відповіді на ці питання Ви знайдете у цьому посібнику.

Не дивлячись на те, що практично всі підприємства незалежно від організаційно-правової форми (товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства, кооперативи та ін.) можуть стати об'єктом нападу з боку так званих рейдерів, існує низка чинників, які дозволяють робити висновки про те, що найближчим часом на підприємство буде здійснено атаку.

1. Чинники ризику:

1. Неконсолідований пакет акцій

На сьогоднішній день існує достатня кількість акціонерних товариств, голосуючі акції яких знаходяться у власності великої кількості фізичних осіб. При цьому контрольний пакет акцій може знаходитися в руках менеджменту підприємства.

Для того щоб поглинути таке господарське товариство або отримати у розпорядження відсоток цінних паперів, який дозволяє здійснювати тиск на керівництво компанії, досить провести скуповування акцій. За реалізації цієї схеми рейдери отримують право на участь в управлінні товариством, а також право на отримання частини прибутку підприємства без використання кримінальних схем.

2. Успішний бізнес

3. Привабливі активи

Часто загарбування підприємств здійснюються не з метою оволодіти бізнесом, а виключно з наміром отримати права на активи підприємства (нерухоме майно, дороге устаткування), що мають значну ринкову вартість. Багато власників бізнесу не мають в своєму розпорядженні відомостей про ринкову вартість об'єктів, що належать їм, недооцінюють їх. На практиці це веде до нерозуміння того, скільки на загарбування таких об'єктів готові витратити рейдери, а, отже, до неможливості прогнозувати дії атакуючої сторони.

4. Жорстока конкуренція

Нерідко недружнє поглинання або загарбування реалізуються як етап конкурентної боротьби. При цьому виходить, що конкурента простіше і дешевше поглинути, включити його до складу виробничого циклу, або розширити свою частку на ринку, ніж домовлятися з ним, йти на компроміс, а значить, і неминуче нести витрати.

5. Конфлікт між учасниками/акціонерами господарського товариства.

Погіршення відносин між партнерами по бізнесу, у тому числі, і небажання одного з них розподіляти прибуток пропорційно наявним часткам/пакетам акцій провокують прагнення ділового партнера всіма правдами та неправдами повернути своє. Необхідно розуміти, що дії, спрямовані на встановлення контролю над підприємством, здійснюватимуться зовсім не руками «скривдженого» партнера. Частки в статутному капіталі/пакет акцій, а, відповідно, і вся інсайдерська інформація про підприємство будуть передані в управління (відчужені) рейдерам, які готові запропонувати за них значну ціну.

6. Неконтрольована кредиторська заборгованість

Наявність крупних боргів у підприємства робить його досить привабливим в очах потенційних поглиначів. З метою отримання можливості тиску на підприємство рейдери можуть не тільки скуповувати його частки/акції, але і придбавати його борги. Чинне законодавство не вимагає згоди боржника на поступку прав вимоги кредитором, якщо інше не передбачене в самому договорі. Акумулявавши борги компанії, рейдери можуть або обернути стягнення на майно підприємства для погашення існуючих заборгованостей, або ініціювати відносно підприємства процедуру банкрутства.

Найбільш поширені помилки щодо недружніх поглинань і загарбувань підприємств:

1. Кожне недружнє поглинання є злочином.

Необхідно розрізнати поняття недружнього поглинання і загарбування.

Недружнє поглинання – встановлення контролю над підприємством всупереч волі його керівництва. Недружнє поглинання може здійснюватися, наприклад, шляхом скуповування акцій у міноритарних акціонерів/придбань часток в учасників товариства з обмеженою відповідальністю і подальшої зміни керівництва підприємства через процедуру, яку передбачено Законом України «Про господарські товариства» та установчими документами юридичної особи, тобто шляхом реалізації корпоративних прав. Є також можливість встановити контроль над підприємством і через процедуру банкрутства.

Недружнє поглинання хоч і може реалізовуватися з використанням так званих «сірих схем», але не супроводжується здійсненням кримінально-караних діянь. У осіб, що здійснюють стратегію недружнього поглинання підприємства, є законні підстави для встановлення контролю над підприємством (контрольний пакет акцій/часток, кредиторська заборгованість).

Загарбування підприємства на відміну від недружнього поглинання не має під собою законних підстав. В більшості своїй загарбування підприємств є банальними злочинами.

Використання корпоративних процедур загарбниками або рейдерами (проведення спільних зборів акціонерів, зміна установчих документів, оскарження дій керівництва в судовому порядку) – це дії, які спрямовано на створення фіктивних підстав для встановлення контролю над підприємством та його активами.

Загарбування може бути реалізоване навіть у випадку відсутності у рейдерів частки участі в юридичній особі (частки в статутному капіталі/акцій).

2. Акціонерному товариству надійніше вести реєстр самостійно.

Передача реєстру акціонерів спеціалізованому реєстраторові розширює коло осіб, які можуть брати участь в загарбуванні/недружньому поглинанні підприємства.

Пункт 1 Глави 6 Рішення ДКЦПФР від 26.05.06 №345 надає акціонерним товариствам з кількістю акціонерів до 150 право вибору: вести реєстр акціонерів самостійно або передати його спеціалізованому реєстраторові. Як показує практика, багато господарських товариств схильються до першого варіанту, побоюючись, що реєстратор може сприяти розкраданню акцій.

Але при цьому не враховують наступні обставини.

У тому випадку, якщо на територію підприємства буде здійснений силовий вхід, реєстр акціонерів, який, як і всі документи товариства, зберігається за місцем знаходження одноосібного виконавчого органу, буде знайдений рейдерами, наприклад, на столі керівника, про що неодмінно буде складений акт з обов'язковим підписанням цього документа свідками. Природно, знайдений реєстр акціонерів буде в потрібній рейдерами редакції. Інші документи, які підтверджують ланцюжок операцій з цінними паперами, будуть «загублені».

За виникнення таких ситуацій довести незаконність дій рейдерів достатньо складно внаслідок втрати доказової бази (як правило, після силового входу на руках у колишнього керівництва не залишається практично ніяких документів). У товаристві, яке самостійно веде реєстр акціонерів, відповідальною за його ведення є уповноважена директором особа. Отже, достатньо тимчасово зайняти директорське крісло, на підставі рішення загальних зборів акціонерів, яких згодом буде визнано недійсними, і внести записи до реєстру акціонерів на свій розсуд.

Передача реєстру акціонерів реєстраторові, який підлягає особливому контролю з боку ДКЦПФР, хоч і не гарантує недоторканість реєстру, проте, значною мірою ускладнює розкрадання акцій шляхом підробки записів в реєстрі, а також захищає акціонерів від зловживань з боку керівництва акціонерного товариства.

3. Товариство з обмеженою відповідальністю є більш захищеною організаційно-правовою формою, ніж акціонерне товариство.

Існує широко поширена думка, що така організаційно-правова форма юридичної особи як Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) не припускає входження до складу товариства третіх осіб. Такий висновок зазвичай ґрунтується на можливості обмеження установчими документами даної юридичної особи права відчуження частки в статутному капіталі третій особі, яка не є учасником товариства. Отже, за відсутності конфліктів між учасниками товариства з обмеженою відповідальністю, перехопити керування в ТОВ можна тільки незаконними способами.

На практиці заборона на відчуження часток у статутному капіталі ТОВ третім особам не є нездоланною перешкодою для рейдерів. У більшості випадків їм достатньо придбати право голосу на загальних зборах учасників шляхом одержання доручень від учасників або укладання з учасниками товариства договорів довірчого керування частками в статутному капіталі ТОВ.

Крім того, на відміну від акціонерних товариств, відомості про учасників товариства з обмеженою відповідальністю є загальнодоступними й утримуються в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб (ЄДРПОУ), відповідальність за ведення якого покладена на реєстраційні органи. З відомостями, що утримуються в ЄДРПОУ має право ознайомитися будь-яка особа, сплативши символічну плату. А для того, щоб одержати відомості про власників цінних паперів акціонерного товариства, необхідно прикласти чимало зусиль.

Для того щоб продати акції акціонерного товариства, реєстр якого веде спеціалізований реєстратор, необхідно дотриматись встановлену чинним законодавством процедуру (надати реєстраторові передатне розпорядження за підписом власника акцій, або нотаріально завірене доручення, видане від імені власника акцій, якого зареєстровано в реєстрі акціонерів; реєстратор, у свою чергу, здійснює звірення підпису зареєстрованої особи або його вповноваженого представника). Право власності на акції виникає тільки з моменту виникнення відповідного запису у системі ведення реєстру акціонерів.

У ТОВ права й обов'язки учасника товариства переходять до нового учасника з моменту повідомлення самого товариства про поступку, що відбулася, частки. А для того, щоб зареєструвати зміни в установчих документах товариства з обмеженою відповідальністю (нові відомості про учасників) ніяких підтверджень купівлі-продажу часток надавати немає необхідності. Достатньо направити в органи, що реєструють, протокол загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю про затвердження змін у Статут та установчий договір. До того ж, такий протокол підписується не старими учасниками, а новими.

Орган, що реєструє, зобов'язаний прийняти такі документи до виконання й зареєструвати зміни. Особам, позбавленим часток у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, залишається тільки заперечувати ці зміни в установчих документах у

судовому порядку. За час судових розглядів саме товариство може бути ліквідоване за рішенням новоспечених учасників, а майно, що належить юридичній особі, розпродано.

4. Закрите акціонерне товариство є більш захищеним, ніж відкрите.

Згідно ч. 3 ст. 81 Господарського кодексу України акціонери закритого акціонерного товариства користуються переважним правом на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами цього товариства. З Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-11/2005 випливає, що переважне право необхідно передбачати в установчих документах товариства. При цьому слід звернути увагу на те, що переважне право не є абсолютним.

Ці положення законодавства також з легкістю обминаються рейдерами за схемами, аналогічними таким, які використовуються при поглинанні товариств з обмеженою відповідальністю.

5. Закон захистить юридичну особу та її власників. Фальшиві документи, неправомірні рішення загальних зборів учасників/акціонерів товариства, фіктивні угоди рано чи пізно можна оскаржити у суді та відновити стан, який існував до початку рейдерської атаки.

Дійсно, незаконні дії рейдерів можна оскаржити у судовому порядку. Але закон не гарантує, що є можливість виконати такі судові рішення.

Судовий розгляд відповідно до чинного процесуального законодавства триває як мінімум 3 місяці, а на практиці і довше. За цей період рейдерами можуть бути здійснені нові дії, спрямовані на перехоплення керування у товаристві або відчуження його активів, а також на створення процесуальної неможливості оскарження здійснених ними неправомірних дій (наприклад, ліквідація юридичної особи, перепродаж викрадених цінних паперів).

У судовому порядку можна визнати здійснені рейдерами операції недійсними, але відновити стан, який існував до операції, не завжди надається можливим. Особливо це стосується тих випадків, коли захисних заходів реалізовано із значним відставанням в часі від дій сторони, що нападає. Так, майно, відчужене на підставі операції, яку згодом визнано недійсною, може бути вже у добросовісного набувальника, а, отже, не підлягає поверненню власникові.

6. Оскільки у нас контрольний пакет, нас не зможуть поглинути/ загарбувати. Придбання у власність пакету акцій рівного 60% + 1 акція, так званого контрольного пакету акцій, зовсім не гарантує спокійного життя його володареві. Адже, далеко не завжди успішні загарбування підприємств обумовлені наявністю у рейдерів акцій/часток підприємства. Компанію можуть просто «переписати» (фальсифікувати документи, необхідні для переходу прав на частки у статутному капіталі ТОВ/акцій АТ), створивши при цьому максимально складні ситуації для подальшого оскарження дій рейдерів учасниками, акціонерами.

Відсутність у рейдерів контрольного пакету акцій/часток господарського товариства може стати перешкодою для його поглинання, але не для його загарбування.

7. Наявність родинних/приятельських зв'язків між акціонерами/учасниками виключає можливість недружнього поглинання/загарбування.

Як правило, багато хто забуває про те, що рейдери – це не тільки юристи, але й професійні психологи. Відомі ситуації, коли їх стараннями усередині групи акціонерів, об'єднаних багаторічною дружною, з'являлися непереборні розбіжності щодо ведення бізнесу. Такі конфлікти використовувалися рейдерами як привід для початку корпоративних війн.

Більш за те, в Україні не прийнято завжди закріплювати досягнуті домовленості між партнерами у бізнесі на папері, створювати систему заборон і протипаг, відображати

умови розподілу прибутку. Таким чином, ніяких гарантій окрім доброго відношення партнерів у бізнесмена, як правило, немає.

Не прийнято також встановлювати в документах умови виходу з бізнесу в майбутньому. Складання ж установчих документів юридичної особи, основи майбутнього бізнесу, вважається простою формальністю. Подібна необачність в період корпоративних війн стає гарною основою для атаки на підприємство і значною мірою полегшує завдання рейдерам.

8. У випадку атаки на підприємство залучення фахівців необов'язкове, ми самі здатні реалізувати стратегію захисту.

У кращому випадку підприємства використовують сили штатних юристів, у гіршому - керівництво спирається на власне розуміння чинного законодавства.

Не дивлячись на високий ступінь довіри до штатних юристів, відносно низьку вартість їх послуг, перевага повинна віддаватися компаніям, що спеціалізуються на захисті від недружніх поглинань/загарбувань.

Для того щоб ефективно захистити підприємство, потрібно розуміти, як відбувається поглинання, які методи при цьому використовуються, мати можливість оцінити ситуацію у повному обсязі.

Крім того, як недружнє поглинання, так і захист від нього не є суто юридичною дією, вони вимагають також використання послуг професійних менеджерів, що спеціалізуються у цій області, аналітиків, фахівців із зв'язків з громадськістю.

Подібним вимогам штатні юристи, а також звичайні юридичні компанії не відповідають.

9. Звертатися до фахівців, робити заходи з захисту варто тільки в критичних ситуаціях. Керівники підприємств часто недооцінюють значення превентивних заходів, направлених на захист компанії від недружніх поглинань/ загарбувань. Але навіть у тому випадку, якщо процес недружнього поглинання вже розпочався, грамотно збудована лінія захисту дозволяє зберігти підприємство та його активи.

Переліку ознак, які безумовно свідчать про те, що поглинання почалося, не існує, проте, є деякі загальні тенденції, на основі яких можна зробити висновок про те, що підприємство знаходиться в розробці у рейдерів. Наприклад, на адресу товариства надходять порожні конверти від невідомих відправників; акціонери/учасники виявляють підвищену цікавість до інформації про діяльність підприємства, з особливим завзяттям реалізують корпоративні права: регулярно виступають з ініціативою проведення позачергових зборів акціонерів/учасників, висувають кандидатів в органи управління, постійно звертаються зі скаргами до різних контролюючих органів державної влади і так далі.

В тому випадку, якщо стратегія поглинання/ загарбування підприємства наближається до свого завершення (майно розпродане, менеджмент змінений, відбувся силовий вхід на підприємство), повернути сторони в первинне становище буде значно дорожче і складніше, ніж запобігти загарбуванню до того, як воно почалося, або зупинити загарбування, що знаходиться в початковій стадії.

10. Інформація про товариство невідома третім особам

Багато відомостей про юридичну особу включаються до складу державних реєстрів, інформацію з яких може отримати будь-яка зацікавлена особа:

Єдиний державний реєстр юридичних осіб (ЄДРПОУ). Згідно ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» в єдиному державному реєстрі юридичних осіб містяться наступні відомості і документи про юридичну особу:

- повне найменування юридичної особи і скорочене у разі його наявності;
- ідентифікаційний код юридичної особи;
- організаційно-правова форма;

- центральний або місцевий орган виконавчої влади, до сфери управління якого належить державне підприємство, або частка держави в статутному фонді юридичної особи, якщо ця частка складає не менше 25 відсотків;
- місцезнаходження юридичної особи;
- перелік засновників (учасників) юридичної особи, зокрема, ім'я, місце проживання, ідентифікаційний номер фізичної особи - платника податків, якщо засновник - фізична особа; найменування, місцезнаходження і код, якщо засновник - юридична особа;
- види діяльності;
- прізвище, ім'я, по батькові та ідентифікаційні номери фізичних осіб - платників податків, які обираються (призначаються) в органи управління юридичної особи, уповноважених представляти юридичну особу в правовідносинах з третіми особами, або осіб, які мають право здійснювати дії від імені юридичної особи без довіреності, зокрема підписувати договори;
- дані про наявність обмежень щодо представництва від імені юридичної особи;
- дані про розмір статутного фонду, зокрема долі кожного із засновників (учасників), а також розмір сплаченого статутного фонду на дату проведення державної реєстрації і дата закінчення його формування;
- дата і номер запису про проведення державної реєстрації юридичної особи, дати і номери записів про внесення змін до нього;
- підстави для відмови в проведенні державної реєстрації;
- серія і номер свідоцтва про державну реєстрацію, дата видачі або заміни свідоцтва про державну реєстрацію;
- дані про установчі документи, дати і номери записів про внесення змін до них;
- підстави для відмови в проведенні державної реєстрації змін до установчих документів;
- дата і номер запису про відміну державної реєстрації змін в установчі документи юридичної особи;
- дані про дату взяття на облік і дату зняття з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування;
- дані про відокремлені підрозділи юридичної особи;
- дані про юридичних осіб - правонаступників;
- дата ухвалення, дата отримання законної сили і номер судового рішення щодо припинення юридичної особи, яке не пов'язане з банкрутством;
- відносно порушення (припинення) провадження в справі про банкрутство, щодо визнання її банкрутом, щодо відміни державної реєстрації припинення;
- дата і номер запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, підстава для його внесення;
- місце проведення державної реєстрації, а також місце проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом;
- місцезнаходження реєстраційної справи;
- дані про видачу виписок, витягів, довідок з Єдиного державного реєстру;
- прізвище, ім'я та по батькові посадової особи, яка внесла до Єдиного державного реєстру запис про державну реєстрацію юридичної особи, внесла зміни до цього запису або внесла запис про державну реєстрацію припинення юридичної особи;
- дата передачі реєстраційної справи до державної архівної установи, адреса її знаходження;
- дані, отримані в порядку взаємообміну інформацією з відомчих реєстрів органів статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування: дати і номери записів про взяття на облік в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, дати і номери записів про зняття з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування, дані про види діяльності, в тому числі, про основний вид діяльності;

- інша додаткова інформація про здійснення зв'язку з юридичною особою;
  - фінансова звітність про господарську діяльність юридичної особи (окрім бюджетних установ) у складі балансу і звіту про річні фінансові результати.
- Відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, є загальнодоступними і надаються будь-якій зацікавленій особі.

Державний реєстр прав на нерухоме майно та їх обмежень

У відповідності зі ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно» права на нерухоме майно підлягають обов'язковій державній реєстрації в Єдиному державному реєстрі прав.

ЄДРП містить інформацію про існуючі і припинені права на об'єкти нерухомого майна, дані про вказані об'єкти і відомості про право власників. Відомості, що містяться в ЄДРП, про будь-який об'єкт нерухомості рейдеру також отримати нескладно.

Не можна забувати про те, що особливі вимоги з розкриття інформації про свою діяльність передбачені для акціонерних товариств. Законодавство про акціонерні товариства, переслідуючи цілі підвищення інвестиційної привабливості підприємств, йде по шляху збільшення переліку оприлюдненої товариством інформації і посилювання відповідальності за порушення цього обов'язку. Багато відомостей про корпоративні події у діяльності юридичної особи акціонерне товариство зобов'язане розкривати в загальнодоступних джерелах. Це означає, що отримання такої інформації не обумовлене фактом приналежності особі на праві власності акцій компанії.

Інформацію про діяльність акціонерного товариства можна отримати з наступних джерел:

- офіційний сайт розкриття інформації ДКЦПФР ssmsc.gov.ua
- сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку smida.gov.ua і ін.

11. У тому випадку якщо рішення органа управління господарського товариства не було оформлено належним чином, але при цьому всі члени органів управління товариства були згодні з рішенням, заперечити його неможливо. На багатьох підприємствах замість положень корпоративного законодавства частіше застосовується заведений порядок. Наприклад, не дивлячись на те, що яке-небудь рішення ухвалювалося за одноголосним рішенням членів ради директорів, протокол засідання ради директорів, у порушення чинного законодавства, не оформляється. Повідомлення про корпоративні події (загальні збори акціонерів/учасників, засідання ради директорів) відбувається з порушенням чинного законодавства.

При цьому учасники корпоративних заходів та їх організатори, не дотримуючи досконально вимоги законодавства, не припускають, що ситуація може стати предметом розгляду суду. Необхідно пам'ятати про те, що у разі виникнення суперечки і доведення її до суду, сторонам конфлікту доведеться доводити обставини, на які вони посилаються. При цьому деякі обставини можуть бути підтверджені тільки доказами, встановленими діючим законодавством, і ніякими іншими.

Так, факт схвалення радою директорів крупної операції може бути доведений в рамках судового процесу тільки письмовими доказами – протоколом засідання ради директорів, але не свідченнями свідків.

2. Типові стратегії поглинання/загарбування підприємства

Вибір конкретної стратегії поглинання/загарбування підприємства обумовлений кількістю голосуючих акцій (часток в статутному капіталі), що належать рейдерам або підконтрольним їм особам.

Однією з цілей рейдерів за реалізації заходів щодо загарбування є створення враження сумлінності власних дій з розрахунку на неможливість подальшого оскарження останніх і повернення сторін в первинне становище в судовому порядку.

Акціонерні товариства

Чорна схема

1. Підробка документів, спрямованих на перехід права власності на акції ;
2. Надання документів (передавальних розпоряджень) реєстраторові;
3. Проведення позачергових загальних зборів акціонерів з наступним порядком денним:
  - 1) Обрання нового генерального директора;
  - 2) Схвалення крупної операції (відчуження найбільш цінних активів підприємства);
4. Підкріплення вказаних дій судовими рішеннями про заборону законним акціонерам голосувати на загальних зборах.
5. Внесення відомостей про нового керівника акціонерного товариства до єдиного державного реєстру юридичних осіб;
6. Укладення від імені нового керівника товариства угод, спрямованих на відчуження найбільш цінних активів товариства;
7. Реєстрація переходу права власності на нерухоме майно акціонерного товариства.
8. Подальший продаж нерухомого майна;
9. Силовий вхід на підприємство від імені нового керівництва підприємства або від імені нових власників активів (як правило, при цьому використовуються або сили приватних охоронних підприємств, які здійснюють послуги з «охорони» організації на основі договорів, укладених з новим керівником, або сили державних виконавців, які забезпечують примусове виконання судового рішення, отриманого рейдерами);
10. Проведення загальних зборів акціонерів і ухвалення рішення про ліквідацію підприємства;
11. Ліквідація самого підприємства та юридичних осіб, які є проміжною ланкою у ланцюжку угод з купівлі-продажу активів підприємства.

Товариства з обмеженою відповідальністю;

Чорна схема

1. Підробка документів про перехід прав на долі в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю;
2. Проведення загальних зборів учасників з наступним порядком денним:
  - 1). Про внесення змін до установчих документів товариства (відомості про нових учасників);
  - 2) Про зміну керівництва, схвалення крупної операції (протокол підписується новими учасниками товариства);
3. Реєстрація змін до установчих документів і внесення відомостей про нового генерального директора, або осіб, які мають право здійснювати дії від імені юридичної особи без довіреності, зокрема підписувати договори товариства, до єдиного державного реєстру юридичних осіб;

4. Укладення від імені нового керівника товариства угод, спрямованих на відчуження найбільш цінних активів товариства;
5. Реєстрація переходу права власності на нерухоме майно акціонерного товариства;
6. Подальший продаж нерухомого майна;
7. Силовий вхід на підприємство від імені нового керівництва підприємства або від імені нових власників активів (як правило, при цьому використовуються або сили приватних охоронних підприємств, які здійснюють послуги з «охорони» організації на основі договорів, укладених з новим керівником, або сили державних виконавців, які забезпечують примусове виконання судового рішення, отриманого рейдерами);
8. Проведення загальних зборів учасників і ухвалення рішення про ліквідацію підприємства;
9. Ліквідація самого підприємства і юридичних осіб, що є проміжною ланкою в ланцюжку угод з купівлі-продажу активів підприємства;

Залежно від ситуації можлива безпосередня підrobка підпису генерального директора на документах, спрямованих на відчуження активів підприємства, без формальної легітимізації керівника юридичної особи шляхом ухвалення відповідних рішень на загальних зборах акціонерів/учасників.

Крім того, цілком вірогідне використання рейдерами за реалізації такої стратегії неправосудних рішень і ухвалень судів, а також підrobлених судових актів.

Особливості реалізації чорної схеми

- невелика частка використання прав акціонерів/учасників в стратегії з загарбування товариства
- активне використання підrobлених документів
- активне використання неправосудних судових актів (рішень, ухвал)
- швидка реалізація проекту
- припускає секретність реалізації заходів
- велика вірогідність реалізації силових заходів для встановлення контролю над територією підприємства

Сіра схема

Акціонерне товариство:

1. Надання рейдерами вимоги про проведення позачергових загальних зборів акціонерів з наступним порядком денним: 1) Обрання Генерального директора 2) Схвалення крупної операції;
2. При підготовці до позачергових зборів акціонерів, акціонери, здатні вплинути на ухвалення рішення, або не повідомляються, або не допускаються на самі збори;
3. Можливе використання судових актів (ухвал про забезпечення позову), що забороняють акціонерам, здатним вплинути на рішення зборів, голосувати з питань порядку денного;
4. Ухвалення на загальних зборах акціонерів рішень про зміну керівництва, схвалення операцій, спрямованих на відчуження найбільш цінних активів товариства;
5. Внесення відомостей про нового керівника акціонерного товариства до єдиного державного реєстру юридичних осіб;

6. Укладення від імені нового керівника товариства угод, спрямованих на відчуження найбільш цінних активів товариства;
7. Реєстрація переходу права власності на нерухоме майно акціонерного товариства ;
8. Подальший продаж нерухомого майна;
9. Силовий вхід на підприємство від імені нового керівництва підприємства або від імені нових власників активів (як правило, при цьому використовуються або сили приватних охоронних підприємств, які здійснюють послуги з «охорони» організації на основі договорів, укладених з новим керівником, або сили державних виконавців, які забезпечують примусове виконання судового рішення, отриманого рейдерами);

Особливості реалізації схеми:

1. Заснована на володінні акціями товариства
2. Реалізується з використанням прав, наданих акціонеріві ГКУ (громадянський), ГКУ (господарський), Законом «Про господарські товариства»
3. Супроводжується зверненнями акціонерів до суду і спробами оскарження загальних зборів акціонерів та угод, укладених товариством.
4. У разі неможливості перехоплення управління на підприємстві може перерости в корпоративний шантаж (дії, спрямовані на викуп акцій рейдерами із значною премією).

Біла схема

Поглинання підприємства з використанням білої схеми проводиться законними методами, зокрема, за допомогою консолідації відсотка участі в статутному капіталі (акцій або часток), шляхом купівлі боргів підприємства, що поглинається, і подальшого «одностороннього» банкрутства», або шляхом прямої купівлі підприємства у власника.

3. Превентивні заходи захисту підприємства від недружнього поглинання/загарбування

1). Визначення «слабких місць» в обороні підприємства. Для того, щоб розробити стратегію захисту підприємства, необхідно зрозуміти, як здійснюватиметься напад. Дії рейдерів в рамках недружнього поглинання/загарбування підприємства будуть спрямовані на слабкі місця компанії. Завдання захисту – виявити больові крапки і, за можливості, усунути їх.

Предметом вивчення повинні стати наступні питання:

- історія створення підприємства (зокрема, історія його приватизації, випуску цінних паперів у процесі заснування, оплата статутного капіталу, історія реорганізації)
- придбання контрольного пакету акцій/часток нинішніми власниками
- установчі документи юридичної особи
- система і компетенція органів управління
- рішення органів управління компанії
- основні операції за останні роки (крупні операції і операції із зацікавленістю)
- фінансові рішення органів управління юридичної особи, які дозволяють учасникам вимагати в судовому порядку стягнення збитків, заподіяних товариству,
- правовий режим нерухомого майна підприємства.

2. Розподіл акцій/часток між учасниками господарського товариства. Одним з перших кроків, що рекомендуються, є аналіз кількості акціонерів/учасників і розміру їх пакетів акцій/часток, оцінка лояльності акціонерів/учасників по відношенню до керівництва компанії. Першими, кому буде запропоновано продати свої акції, будуть особи, що не працюють на підприємстві, і пенсіонери.

Проводячи контркупівлю цінних паперів/часток підприємства, не можна забувати, що права самого акціонерного товариства /товариства з обмеженою відповідальністю на придбання власних акцій/часток обмежені: необхідно дотриматись обмеження за кількістю акцій, що їх придбає товариство, та за порядком схвалення подібних операцій. В процесі роботи із структурою акціонерного капіталу рекомендується також звернути увагу на консолідацію пакету акцій мажоритарних акціонерів для запобігання спробам їх «розколу».

У якості превентивних заходів можлива передача акцій мажоритарних акціонерів номінальному утримувачеві. Це створить складнощі в отриманні інформації про власників цінних паперів і, як наслідок, істотно ускладнить дії рейдерів, спрямовані на:

1) розкрадання цінних паперів 2) обтяження цінних паперів за допомогою ухвал про забезпечення позову 3) визнання недійсною операції з придбання цінних паперів.

3. Приведення до відповідності чинному законодавству документів господарського товариства. В першу чергу, мова йде про установчі документи господарських товариств. Документи необхідно розробляти, не тільки неухильно дотримуючись закону, але і максимально використовуючи диспозитивні норми корпоративного законодавства, тобто ті положення, які товариство має право змінити з урахуванням стану, що склався на підприємстві.

Крім того, необхідно звернути особливу увагу і на порядок підготовки і проведення зборів органів управління товариства. Не секрет, що і сьогодні протоколи загальних зборів акціонерів, а також засідань рад директорів оформляються більшою мірою на підставі «заведеного порядку», а не з урахуванням того, як оцінюватиме ці документи суд. Необхідно також упорядкувати систему ознайомлення акціонерів/учасників з інформацією про діяльність товариства.

4. Безпосередня робота з нерухомістю. Для ефективного захисту від недружнього поглинання підприємству необхідно мати можливість оперативно управляти своїми активами, тобто, у разі виникнення необхідності, відчужувати нерухомість або штучно її обтяжувати, зокрема шляхом передачі її в заставу; ускладнення порядку її продажу за допомогою внесення змін до установчих документів. Навіть у разі тимчасового перехоплення управління на підприємстві, подібні перепони перешкоджатимуть швидкому виведенню активів загарбниками.

Необхідно також розрахувати ринкову вартість активів підприємства (або бізнесу в цілому). Виходячи з даної вартості можна зрозуміти, який бюджет поглинання буде у рейдерів, а отже, зробити попередні висновки про те, які саме дії будуть зроблені останніми для поглинання/загарбування підприємства. Якщо первинне право власності на нерухоме майно не оформлене, то його необхідно зареєструвати.

5. Робота з міноритарними акціонерами. Оскільки міноритарні акціонери є «слабкою ланкою» в системі захисту підприємства, часто від їх лояльності до керівництва залежить успіх роботи загарбників. Тому одним з найважливіших етапів захисту підприємства і, відповідно, його активів, є спілкування з акціонерами, створення позитивної уяви керівництва.

6. Управління кредиторською заборгованістю.

Оволодіти майном юридичної особи можна не тільки шляхом здійснення операцій купівлі-продажу, заздалегідь забезпечивши призначення на посаду керівника компанії «своїї» людини, але й шляхом звернення стягнення на це майно по боргах підприємства.

Досить часто рейдери штучно обтяжують юридичну особу кредиторською заборгованістю, як то: виготовляються фальшиві векселі, представники компанії в суді, що діють на основі підробленої довіреності, визнають неіснуючі борги, фабрикується договір позики, згідно якій юридична особа зобов'язана повернути значну суму грошових коштів.

Не слід полегшувати рейдерам життя і залишати без контролю борги підприємства. Існуючі права вимоги кредиторів товариства можуть бути викуплені рейдерами. Доцільно, також як превентивні заходи, штучно створити кредиторську заборгованість на користь підконтрольної компанії, тим самим у випадку загарбування товариства рейдерами забезпечити останнім незаплановані бюджетом загарбування витрати.

Важливо пам'ятати про те, що вищезгадані методи захисту підприємства є превентивними і можуть ефективно застосовуватися на тому етапі, коли існує лише потенційна загроза недружнього поглинання. Ситуації, коли законного власника ставлять перед тим фактом, що він більш не володіє ніякими правами на найману ним нерухомість, вимагають оперативного втручання і абсолютно інших рішень.

4. PR в захисті від недружніх поглинань

Останнім часом PR-супровід перетворився на один з найбільш ефективних інструментів з захисту від недружніх поглинань. У низці випадків PR-кампанія навіть є вирішальним чинником, що забезпечує успіх або невдачу. Проте, зазвичай, PR є частиною комплексної програми, що включає юридичний (корпоративний і судовий), а нерідко, і силовий супровід, і реалізується у щільній взаємодії та координації з цими напрямками.

У минулому поглиначі докладали максимальних зусиль для того, щоб попередити перетворення конфлікту на публічний, навіть проводили вельми дорогі операції з блокування ЗМІ. Але сьогодні, коли без PR обходиться рідкісний корпоративний конфлікт, рейдери самі часто ініціюють інформаційну війну.

Недооцінка значущості PR для підприємства-мети в таких умовах є фатальною. Дуже важливим в процесі планування PR-кампанії є правильне визначення цільових груп. Якщо PR-зусилля будуть спрямовані на помилкову цільову аудиторію, то кампанія може не тільки не дати результатів, але і, навпаки, погіршити ситуацію.

Приклад. Рейдери почали скуповування акцій компанії-мети (ВАТ), і та, щоб привернути увагу влади, оприлюднила в місцевій пресі низку статей про те, що «її скуповують рейдери, пропонуючи за акції великі гроші». Ці статті не зробили ніякого впливу на органи влади (сам акт скуповування акцій ВАТ не є протизаконним), проте викликали величезний резонанс (ажітаж) серед міноритарних акціонерів, що істотно полегшило рейдерам купівлю акцій.

У процесах захисту від недружніх поглинань зазвичай робота ведеться з наступними цільовими аудиторіями:

Робота з акціонерами: Акціонери є важливим об'єктом роботи, оскільки саме акціонери ухвалюють рішення про продаж акцій або, навпаки, вирішують не продавати свої акції агресорові; дають свою згоду на операцію або блокують її. Навіть один нелояльний до менеджменту компанії акціонер здатний паралізувати нормальну діяльність товариства. Активна робота з акціонерами, виховання в них відчуття «лояльності» до керівництва підприємства здатна серйозно ускладнити реалізацію планів рейдерів.

Приклад. Рейдери почали скуповування акцій підприємства-мети. Був підготовлений і розміщений в місцевій пресі цикл статей про протиправні методи (шантаж, погрози), які анонімні рейдери використовують при купівлі акцій. В результаті акціонери вважали за краще триматися подалі від рейдерів.

- Колектив підприємства-мети

Одним з «фронтов боротьби» в процесах недружніх поглинань є колектив підприємства. Добитися відчуття «патріотизму» по відношенню до «свого» підприємства, показати єдність цілей та інтересів колективу і керівництва – одне з найважливіших завдань захисту. Для цього використовуються методики внутрішньо корпоративного PR. І навпаки, – недооцінка значущості роботи з колективом створює рейдерам сприятливі умови для організації масових акцій працівників проти керівництва, що полегшує скуповування акцій (якщо працівники одночасно є акціонерами), спрощує силовий вхід.

Приклад.

На стадії активного протистояння була створена ціла система інформування співробітників про розвиток подій: заснована внутрішня корпоративна газета, щодня проводилися «політінформації», не менше одного разу на тиждень топ-менеджмент влаштовував широкі зустрічі з колективом. В результаті, коли рейдерами була зроблена спроба силового загарбування за участю ПОПа, вдалося за лічені хвилини мобілізувати колектив на рішучі дії, і ПОП не наважився застосувати силові дії проти натовпу робочих.

- Вибудовування комунікацій із ЗМІ і широкою громадськістю.

ЗМІ є одним з найдієвіших та ефективніших інструментів впливу і на акціонерів підприємства, і на державні органи, і на партнерів у бізнесі. Як правило, конфлікт сприйматиметься так, як це нададуть ЗМІ. Саме тому, взаємодії із ЗМІ приділяється особлива увага. В рамках PR-супроводу взаємодія із ЗМІ включає до себе встановлення вигідного «порядку денного», інтерпретацію подій в потрібному ключі, вибудовування подієвої канви і розробку сценаріїв.

- Замовник поглинання

Використання негативної інформації по замовникові поглинання здатне привести до припинення рейду, оскільки погіршення його репутації, збитки/порушення інтересів основного бізнесу можуть переважити вигоди від поглинання.

Приклад. Дуже крупний замовник недружнього поглинання мав значні економічні інтереси в одній із західноєвропейських країн. На підприємство-мету була організована поїздка журналістів цієї країни, де їм детально розповіли про методи, які використовують в Росії рейдери, і про того, хто стоїть за цим конкретним захопленням. У найвпливовіших газетах вказаної країни з'явилися статті про неохайні методи, до яких вдається крупний бізнесмен, що має щільні зв'язки з бізнесом цієї країни. Зарубіжні партнери замовника поглинання закидали його листами з проханням прокоментувати ситуацію. В результаті замовник вирішив за краще відмовитися від своїх планів поглинання.

Так саме, як і інші методи захисту, PR є найбільш ефективним на перших стадіях захоплення, як тільки менеджмент компанії зрозумів, що підприємство стало об'єктом ворожого поглинання. На жаль, зазвичай PR-фахівців запрошують на етапі, коли конфлікт переходить у фазу активної конфронтації. Проте початок використання PR і на пізніших стадіях протистояння виправдано. Головна мета PR-супроводу полягає в забезпеченні лояльності і підтримки основних цільових аудиторій в процесі захисту підприємства. Досягнення мети здійснюється за рахунок вирішення наступних основних завдань:

- 1) Формування негативного іміджу компанії-загарбника
- 2) Формування негативного іміджу замовника загарбування

- 3) Формування умов неприємтя і різкого засудження операції в цілому або дій іншої сторони;
- 4) Нейтралізація зусиль компанії-агресора з дискредитації керівництва підприємства;
- 5) Залучення уваги широких ділових та політичних кіл і громадськості.

Істотною особливістю організації PR у захисті від недружніх поглинань є практична відсутність тимчасового ресурсу для розробки та організації масштабної PR-кампанії. Зазвичай піарники починають роботу в умовах, коли «починати потрібно було вчора». За таких обставин на перший план виходить кваліфікація PR-фахівців, їх здатність працювати в жорстких параметрах часу і стресових ситуаціях. Нерідко підприємства-цілі вважають, що вже мають в своєму штаті достатньо кваліфікованих фахівців, які самостійно, без залучення профільних фахівців «зовні», здатні виконати необхідні завдання. Проте, як правило, це помилка.

Штатні PR-фахівці підприємств зазвичай непогано розуміються на просуванні продукту, тоді як в процесах захисту від загарбувань необхідні фахівці з кризового PR. Такі фахівці не тільки звикли працювати в умовах жорсткого дефіциту часу, але і володіють напрацьованими зв'язками в цій області і добре освоїли відповідні методики і інструментарій. Тому для розробки і проведення відповідних PR-кампаній рекомендується звертатися до профільних фахівців.

5. Що робити, якщо ви стали об'єктом рейдерської атаки

Ситуація 1

1. Стало відомо про те, що долі в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю належать невідомим особам. При ознайомленні з випискою з ЄДРПОУ з'ясувалося, що в товаристві з обмеженою відповідальністю з'явилися нові учасники. При цьому договори про відчуження часток колишніми учасниками не були укладені, а заява про внесення змін до ЄДРПОУ до реєстраційних органів не надавалася.

2. Правові засади ситуації:

Згідно ч. 1 ст. 51 Закону України «Про господарські товариства» відомості про розмір частки кожного учасника товариства повинні міститися в установчих документах товариства. Крім того, відповідно до ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» в єдиному державному реєстрі юридичних осіб містяться дані про розмір статутного фонду, зокрема частки кожного із засновників (учасників) товариства.

Зі ст. 18 цього Закону випливає, що за невідповідності відомостей державних реєстрів відомостям, що містяться в документах, наданих для державної реєстрації, в спорах з третіми особами відомості, що містяться в ЄДРПОУ, вважаються достовірними до внесення до них відповідних змін. Таким чином, ЄДРПОУ має властивість публічної достовірності.

Саме тому однією з цілей рейдерів за захоплення товариств з обмеженою відповідальністю є внесення до ЄДРПОУ відомостей про перехід часток в статутному капіталі ТОВ до підконтрольних ним осіб. За успішну реалізацію такої стратегії колишні учасники вимушені оскаржувати законність внесення подібного запису до ЄДРПОУ, а, отже, грати за тими правилами, які їм нав'язують загарбники. За внесення змін до відомостей про учасників товариства реєстраційні органи не здійснюють юридичну експертизу наданих на реєстрацію документів. Відмовити в реєстрації вони мають право тільки в тому випадку, якщо надано неповний пакет документів та/або документи надано до неналежного реєструючого органу.

3. Злочини, які, можливо, були здійснені рейдерами:

1. Шахрайство (ст. 190 КК України)
2. Отримання або дача хабара (ст. 368 і 369 КК України)
3. Використання свідомо підробленого документа (ч. 3 ст. 358 КК України)
4. Фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України)

4. Очікувані дії з боку рейдерів

1. Внесення до ЄДРПОУ відомостей про нового генерального директора, нібито легітимно вибраного новими учасниками товариства з обмеженою відповідальністю.
2. Схвалення новими учасниками товариства операцій, спрямованих на відчуження майна, що належить товариству.
3. Використання ухвал про забезпечення позову, що забороняють вносити зміни до ЄДРПОУ, а, отже, на невизначений час фіксують ситуацію (частки знаходяться у рейдерів).
4. Після державної реєстрації переходу права власності на нерухомість, що належить товариству, до третіх осіб, можливий силовий вхід на територію товариства від імені нового власника нерухомості.
5. Ліквідація товариства з обмеженою відповідальністю.

5. Заходи, що рекомендуються:

1. Звернутися до спеціалізованого органу державної влади з боротьби з недружніми поглинаннями, а саме до Міжвідомчої комісії при Кабінеті Міністрів України з питань протидії незаконним поглинанням і загарбуванням підприємств – дорадчий орган, створений згідно Постанові КМУ від 21.02.07 № 257.
2. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про скоєння злочину.
3. Звернутися до суду з позовною заявою про відновлення позивача в правах учасника товариства, з одночасною подачею клопотання про застосування забезпечувальних заходів (наприклад, заборона внесення змін до ЄДРПОУ). Залежно від ситуації, можливо, звернення до суду з вимогою про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства про внесення змін до установчих документів або про визнання незаконними дій реєстраційного органу з внесення до ЄДРПОУ відомостей про нових учасників.
4. Надати до реєстраційних органів за місцем реєстрації юридичної особи заяву про те, що зміни до ЄДРПОУ внесені неправомірно.
5. Надати до різних органів державної влади заяви з описом ситуації, що склалася навколо товариства, загрози загарбування.

Ситуація 2

Акціонерам стало відомо, що вони більш не є власниками цінних паперів.

Власники цінних паперів звернулись до утримувача реєстру акціонерного товариства з проханням надати виписку з реєстру акціонерів. Регістратор надав виписку з реєстру акціонерів за запитом вказаних осіб.

Згідно пп. 3.2 п. 3 Розділу IV Положення про ведення реєстру власників іменних цінних паперів (утв. Рішенням ДКЦПФР від 17.10.06 № 1000) виписка з реєстру повинна містити наступні дані:

- найменування документа "Виписка з реєстру власників іменних цінних паперів";
- вид виписки (про стан особового рахунку, про операції за особовим рахунком за період);
- дата складання виписки; відомості про реєстратора, який склав виписку (ідентифікаційний код за ЄДРПОУ, найменування і номер ліцензії);
- відомості про зареєстровану особу, щодо якої складено виписку;

- номер особового рахунку;
  - прізвище, ім'я, по батькові (для юридичної особи - ідентифікаційний код за ЄДРПОУ і найменування);
  - для фізичних осіб - дані документа, який завіряє особу (вид документа, серія, номер, дата видачі, орган, який видав документ);
  - для юридичних осіб - дані свідоцтва про державну реєстрацію (серія, номер запису, дата проведення державної реєстрації, орган, який видав свідоцтво);
  - дані про емітента, щодо цінних паперів якого складено виписку, і розмір його статутного капіталу;
  - дані про випуск цінних паперів, щодо яких складено виписку: вид цінних паперів (з вказівкою типу); дані свідоцтва про реєстрацію випуску (дата реєстрації, орган, який видав свідоцтво, і реєстраційний номер випуску);
  - код цінних паперів; номінальна вартість одного цінного паперу вказаного випуску;
  - загальна кількість і сумарна номінальна вартість цінних паперів вищезгаданого випуску і типу, які враховуються за зареєстрованою особою і обтяжені зобов'язаннями (блоковані).
- Якщо на особовому рахунку зареєстрованої особи в системі реєстру емітента враховуються цінні папери різних випусків, дані про кожний з них можуть бути включені реєстратором в одну виписку. До виписки про операції за особовим рахунком за період додатково включаються: період, на який складено виписку (дата початку, дата кінця); перелік операцій з цінними паперами, зареєстрованих на особовому рахунку за період. Перелік операцій з цінними паперами складається окремо для кожного випуску цінних паперів, які враховуються на особовому рахунку, і включає такі дані для кожної операції:

- дата операції;
- номер запису про операцію за журналом обліку записів;
- вид операції (купівля, продаж, блокування і т.п.);
- посилання на документи, які є підставою для проведення операції;
- кількість зарахованих/списаних при виконанні операції іменних цінних паперів;
- дані про контрагента (номер особового рахунку, найменування і прізвище, ім'я, по батькові);
- залишок цінних паперів після проведення операції (повинні вказуватися кількість, загальна сума за номіналом і для акцій - частка статутного капіталу).

Виписка з реєстру повинна містити дані про те, що вона не є цінним папером, і її передача не веде до переходу права власності на цінні папери.

Виписка повинна бути підписана відповідальним фахівцем, підпис якого завіряється печаткою реєстратора.

За інформацією, що міститься у виписці про стан особового рахунку, акцій у осіб, що звернулися, більше немає. Тим часом, колишні власники акцій ніяких операцій по відчуженню тих, що належать їм, цінних паперів не здійснювали.

У такій ситуації, перш за все, необхідно зажадати у реєстратора виписку про операції за особовим рахунком за період з метою встановлення осіб, на яких був здійснений перехід права власності на акції. Крім того, якщо контрагент операції на момент надання реєстраторові передавального розпорядження не має особового рахунку в системі реєстру емітента, йому необхідно разом з передавальним розпорядженням оформити анкету зареєстрованої особи.

Особи, зацікавлені в придбанні прав на акції без законних на те підстав, можуть подати реєстраторові передавальне розпорядження з фальсифікованим підписом власника цінних паперів або представити сфабриковану довіреність від власника акцій.

2. Злочини, які, можливо, були здійснені рейдерами:

1. Шахрайство (ст. 190 КК України)
2. Отримання або дача хабара (ст.ст. 368 і 369 КК України)
3. Використання свідомо підробленого документа (ч. 3 ст. 358 КК України)
4. Перешкоджання законній господарській діяльності (ст. 206 КК України)

3. Очікувані дії з боку рейдерів:

1. Подальший перепродаж викрадених акцій з метою ускладнити звернення стягнення на них, а також передача цінних паперів в номінальне утримання.
2. Залежно від пакету акцій, що знаходиться в руках рейдерів, можлива реалізація заходів щодо корпоративного шантажу або загарбування підприємства
3. Дії, спрямовані на захоплення підприємства, можуть здійснювати за наступним сценарієм:
  - спрямування на адресу товариства вимоги про проведення позачергових загальних зборів акціонерів
  - самостійне скликання зборів у разі відмови
  - обрання нового керівництва і схвалення крупних операцій
  - укладення угод, спрямованих на відчуження нерухомого майна підприємства,
  - реєстрація угод
  - силовий вхід на територію підприємства
  - передача реєстру акціонерів іншому реєстроутримувачеві з метою ускладнення оскаржування здійснених операцій з цінними паперами.

4. Заходи, що рекомендуються:

1. Звернутися до ДКЦПФР зі скаргою на неправомірні дії реєстратора, який здійснив незаконну перереєстрацію права власності на іменні цінні папери.
2. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про скоєння злочину
3. Звернутися до суду з позовною заявою про визнання операцій, пов'язаних з переходом права власності на іменні цінні папери, незаконними, з одночасним наданням клопотання про застосування забезпечувальних заходів (заборона на подальше відчуження цінних паперів).
4. Надати до різних органів державної влади заяви з описом ситуації, що склалася навколо товариства, і загрози загарбування.

Ситуація 3

1. Стало відомо про те, що в Товаристві новий директор. Згідно відомостям, що містяться у виписці з ЄДРПОУ, керівником компанії є невідома товариству фізична особа.

2. *Правові засади ситуації:*

Згідно ч. 2 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» в ЄДРПОУ містяться відомості про керівника юридичної особи.

Таким чином, є підстави вважати, що рейдери фальсифікували протокол загальних зборів учасників/акціонерів або ради директорів про обрання нового генерального директора, і вже від його імені і за його підписом надали заяву про внесення змін до ЄДРПОУ.

3. Злочини, які, можливо, були здійснені рейдерами:

1. Шахрайство (ст. 190 КК України)
2. Використання свідомо підробленого документа (ч. 3 ст. 358 КК України)

3. Фіктивне підприємництво (ст. 205 КК України)
4. Перешкоджання законній господарській діяльності (ст. 206 КК України)

4. Очікувані дії з боку рейдерів:

1. Можливе укладення новим керівником договорів від імені товариства, спрямованих на обтяження юридичної особи кредиторською заборгованістю, обтяження тих, що належать товариству об'єктів нерухомості.
2. Використання боргів товариства для звернення стягнення на нерухомість
3. В тому разі, якщо акціонерне товариство веде реєстр акціонерів самостійно, можлива фальсифікація даних реєстру
4. Укладення новим директором товариства угод, спрямованих на відчуження майна товариства.
5. З'явлення до судів представників товариства з довіреністю від нового директора. Ці представники товариства здійснюватимуть процесуальні дії (відмова від позову, визнання позову і т.д.), спрямовані на створення неможливості для товариства оскарження дій рейдерів.
6. Силовий вхід на територію товариства від імені нового директора. Підставою для входу може бути виконавчий лист, що зобов'язує колишнього директора та інших осіб не чинити перешкоди новому керівництву.

5. Заходи, що рекомендуються:

1. Звернутися до спеціалізованого органу державної влади з боротьби з недружніми поглинаннями, а саме до Міжвідомчої комісії при Кабінеті Міністрів України з питань протидії незаконним поглинанням і загарбуванням підприємств.
2. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про скоєння злочину
3. Звернутися до суду з позовними вимогами про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників/акціонерів або ради директорів про обрання нового генерального директора, а також визнання недійсною державної реєстрації відомостей про нового керівника товариства.
4. Спрямувати до територіальних органів реєстрації за місцем реєстрації юридичної особи заяву про те, що зміни до ЄДРПОУ внесені на підставі підробленого документа.
5. Підсилити фізичну охорону території підприємства та об'єктів нерухомості, що належать юридичній особі на праві власності.
6. Надіслати листів до органів державної влади з описом ситуації, що склалася, і загрози загарбування.

Ситуація 4

1. Юридична особа більш не є власником нерухомого майна.
Ознайомившись з випискою з державного реєстру прав на нерухоме майно, товариство виявило, що більш не володіє правами відносно нерухомого майна. Разом з тим, учасники/акціонери рішень про відчуження нерухомого майна не приймали, а керівництво таких угод не укладало.
2. Правові засади ситуації:
Згідно п. 1.5 Тимчасового положення про порядок державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 07.02.02 № 7/5 (далі – ВП), права власності на нерухоме майно підлягають обов'язковій державній реєстрації. Пунктом 1.7 ВП встановлене, що Реєстр прав власності на нерухоме майно є інформаційною системою, яка містить інформацію про зареєстровані права власності,

суб'єктів права, об'єкти нерухомого майна, документи, що встановлюють право, на підставі яких здійснено реєстрацію права власності. Згідно п. 1.3 ВП Державну реєстрацію права власності на нерухоме майно проводять підприємства бюро технічної інвентаризації (БТІ). При цьому пп .5.1.1 п. 5.1 ВП право на отримання виписки з реєстру прав мають власник (власники), його спадкоємці і правонаступники юридичних осіб, уповноважені особи.

Таким чином, для того щоб оволодіти майном, рейдерам необхідно забезпечити не тільки фактичний контроль об'єкту (що здійснюється шляхом силового входу), але і контроль юридичний, тобто зареєструвати право власності на об'єкт нерухомості, що цікавить їх. Можливо, для переходу права власності на об'єкт нерухомості використовувався або підроблений договір, спрямований на відчуження об'єкту (фальсифікований підпис чинного директора), або був підроблений протокол про зміну директора, і вже новим керівником юридичної особи була укладена угода щодо нерухомості, або підроблена довіреність на уповноважених осіб.

3. Злочини, які, можливо, були здійснені рейдерами:

1. Шахрайство (ст. 190 КК України)
2. Отримання або дача хабара (ст.ст. 368 і 369 КК України)
3. Використання свідомо підробленого документа (ч. 3 ст. 358 КК України)
4. Привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України)
5. Перешкоджання законній господарській діяльності (ст. 206 КК України)

4. Очікувані дії з боку рейдерів:

1. Подальший перепродаж майна
2. Силовий вхід на територію підприємства від імені нових власників нерухомого майна

5. Заходи, що рекомендуються:

1. Звернутися до Міжвідомчої комісії при Кабінеті Міністрів України з питань протидії незаконним поглинанням і загарбуванням підприємств.
2. Запитати виписку з державного реєстру прав на нерухоме майно щодо викраденого об'єкту нерухомості. У ній будуть відображені відомості про нового власника об'єкту.
3. Звернутися до суду з вимогою визнати недійсною операцію з нерухомим майном
4. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про скоєння злочину
5. Надіслати листів до органів державної влади з описом ситуації, що склалася навколо товариства, і загрози загарбування.
6. Підсилити фізичну охорону підприємства.

Ситуація 5

1. Здійснено силове загарбування підприємства.

Група осіб, у супроводі або співробітників приватних охоронних підприємств, або державних виконавців, проникла на територію підприємства, примусила керівництво компанії покинути приміщення і передати документи. Свої дії особи мотивували тим, що вони:

- 1) є представниками нових власників нерухомого майна, займаного підприємством;
- 2) є стягувачами за збудженим виконавчим провадженням, а виданий невідомим підприємству судом виконавчий лист наказує передати цим особам нерухоме майно
- 3) у товаристві новий директор, і колишнє керівництво не повинно чинити перешкоди вибраному власниками часток/акцій менеджменту.

2. Правові засади ситуації: 1. Згідно ч. 1 ст. 317 Цивільного кодексу України власникові належать права володіння, користування і розпорядження своїм майном. Відповідно до ст. 387 ДК України власник має право витребувати своє майно з чужого незаконного володіння. Право власності на нерухоме майно виникає з моменту державної реєстрації даного права.

Керуючись сукупністю вищезгаданих положень чинного законодавства, нові власники активів підприємства здійснюють дії, спрямовані, на їх думку, на захист їх права власності – вимагають від колишнього керівництва і співробітників компанії звільнити приміщення. З великої вірогідністю можна стверджувати, що в цій ситуації рейдерами був підроблений підпис генерального директора на договорі купівлі-продажу нерухомості, або фальсифікований протокол загальних зборів акціонерів/учасників про обрання нового керівника підприємства. Надалі перехід права власності на нерухоме майно був зареєстрований в БТІ.

2. Відповідно до ст. 115 Господарського процесуального кодексу України рішення, що вступили в законну силу, ухвали, постанови господарського суду є обов'язковими на всій території України і виконуються у порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження». Згідно ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження» примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу.

Статтею 6 цього Закону передбачено, що вимоги державного виконавця з виконання судових актів і актів інших органів є обов'язковими для всіх органів, організацій, посадових осіб і громадян на всій території України.

Опір державному виконавцеві за здійснення ним функцій з виконання судових актів та актів інших органів тягне відповідальність, передбачену законодавством України. Є всі підстави вважати, що рейдери або представляли до суду підроблені докази, або добивалися винесення свідомо неправосудного судового рішення, хоч і заснованого на реальних документах, з метою створення уявлення законності власних дій.

3. Злочини, які, можливо, були здійснені рейдерами:

1. Шахрайство (ст. 190 КК України)
2. Отримання або дача хабара (ст.ст. 368 і 369 КК України)
3. Використання свідомо підробленого документа (ч. 3 ст. 358 КК України)
4. Службова підробка (ст. 366 КК України)
5. Винесення суддею (судьями) свідомо неправосудного рішення (ст. 375 КК України)
8. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України)
9. Перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України)
10. Перешкоджання законній господарській діяльності (ст. 206 КК України)
11. Самовправство (ст. 356 КК України)

4. Очікувані дії рейдерів:

1. Фальсифікація документів, підтверджуючих права рейдерів на частки/акції підприємства.
2. Перепродаж нерухомого майна підприємства

5. Дії, що рекомендуються:

1. Звернутися до Міжвідомчої комісії при Кабінеті Міністрів України з питань протидії незаконним поглинанням і загарбуванням підприємств.
2. Звернутися до правоохоронних органів із заявою про скоєння злочину.
3. У тому випадку, якщо при здійсненні силового входу на підприємство використовувалися судові акти, необхідно звернутися до суду, що виніс ухвалу, з метою ознайомлення з матеріалами справи, а також з'ясування того, чи існує у провадженні суду така справа взагалі. Рейдерами могли бути використані підроблені судові акти.
4. Оскаржити судовий акт, на підставі якого виданий виконавчий лист.

5. Неправомірні дії судових виконавців необхідно оскаржити в судовому і адміністративному порядку.

6. Неправомірні дії співробітників приватних охоронних підприємств можна оскаржити в ліцензуючий орган (МВС).

6. У тому випадку, якщо силовий вхід здійснюється від імені нових власників нерухомого майна товариства, необхідно запитати в БТІ відомості про нових власників майна і звернутися до суду з вимогою про визнання недійсною операції, спрямованої на відчуження об'єктів нерухомості, з одночасним наданням клопотання про забезпечення позову (заборона на здійснення операцій зі спірним об'єктом).

6. Рекомендації зі складання заяв про протиправні дії в ході корпоративних конфліктів.

З метою збільшення ефективності роботи спеціалізованих органів державної влади з боротьби з недружніми поглинаннями, швидшого і якіснішого розгляду повідомлень, що надходять, про протиправні дії в ході корпоративних конфліктів, вироблення рекомендацій за ними, заявникам бажано у повідомленнях, що направляються до цих органів, вказувати відомості:

- про організаційно-правову форму організації;
- про розмір державної участі в статутному капіталі організації;
- особливе правове регулювання діяльності організації;
- про наявність/відсутність спеціалізованого реєстратора (для акціонерних товариств);
- про сукупні розміри часток у статутному капіталі організації (відсоткове відношення акцій до статутного капіталу), якими володіють особи, від імені яких звертається заявник;
- про сукупні розміри часток у статутному капіталі організації (голосуючих акцій), якими володіють учасники (акціонери), негативно налаштовані по відношенню до чинного керівництва товариства (далі – зацікавлені особи);
- про дії зацікавлених осіб, спрямовані на придбання прав на частки (акції) у статутному капіталі організації (наприклад, пропозиції про купівлю, дарування, передачу в довірче управління часток (акцій), характер таких пропозицій, використання при цьому тиску на учасників (акціонерів) організації);
- про перевірки, вимоги, запити органів державної влади, пов'язані, на думку заявника, з корпоративним конфліктом, а також про обставини, що дають підставу вважати, що вказані дії пов'язані з корпоративним конфліктом;
- про витребування зацікавленими особами інформації про діяльність організації, дії організації відносно таких вимог;
- про судові спори, які, на думку заявника, пов'язані з корпоративним конфліктом, зокрема спори, за якими судами України винесені судові акти, з доданням, по можливості, їх копій. У разі ненадання копій судових актів, прохання вказувати у заяві дату винесення судового акту, його резолютивну частину, зміст цієї суперечки;
- про виконавчі провадження, збуджені відносно організації, її керівництва і учасників (акціонерів) і пов'язані з корпоративним конфліктом;
- про наявність/відсутність процедури банкрутства, що влаштовується відносно організації, з вказівкою стадії, ініціаторів справи про банкрутство і інших відомостей;
- про загальні збори учасників (акціонерів) організації, що мають відношення до корпоративного конфлікту, зокрема, про збори, проведені з порушенням чинного законодавства України недружніми учасниками, а також ухвалених на цих зборах рішеннях;
- про дії, що робляться зацікавленими особами, в цілях встановлення контролю над організацією, її активами (забезпечувальних заходах, реєстрації в податкових органах (спробах реєстрації) змін до відомостей про керівника, склад учасників організації та ін.);
- інші відомості, які заявник вважає за необхідне повідомити.

Також рекомендується описувати в заявах події, що мають відношення до корпоративного конфлікту, в хронологічному порядку, вказувати відому заявникові інформацію про осіб, зацікавлених в недружньому поглинанні /загарбуванні організації (прізвища, адреси, найменування організацій та ін.), і додавати до заяв копії документів, які, на думку заявника, допоможуть отримати якнайповнішу інформацію про конфлікт. Бажано також повідомляти, чи згоден заявник на розкриття відомостей, що містяться у заяві, в засобах масової інформації.

Деякі рекомендації з написання заяв (повідомлень) про злочини, які можуть бути здійснені при недружньому поглинанні/ загарбуванні підприємств.

Адресу органу, до якого слід надавати заяву про злочин, слід визначати з дотриманням правил підсудності, встановлених Кримінальним процесуальним кодексом України. При цьому в цілях додаткового контролю за дотриманням порядку і термінів розгляду заяви про злочин, його копія може бути надана до вищестоящого органу, прокуратури.

У заяві необхідно вказати якнайповнішу контактну інформацію про заявника (адресу організації, її представника, телефони, адреси електронної пошти та ін.) Як правило, потерпілі дізнаються про неправомірні дії за спроби нового керівництва організації або нових власників її майна оволодіти цим майном. У зв'язку з цим, заява про злочин може бути почата таким чином.

«Дата» біля ___ годин ___ хвилин до будівлі організації за адресою місця знаходження організації у супроводі співробітників ПОП(найменування) та (або) судового виконавця (інших осіб) до охорони організації звернувся громадянин, який представився _____. Він повідомив, що є новим керівником організації (представником нового власника нерухомого майна організації, інше). Вказані особи зажадали негайно забезпечити їм доступ до будівлі організації (документам про діяльність організації, на територію, на якій розташована організація). При цьому в обґрунтування своїх дій вони надали _____ (виконавчий лист, виписку з ЄДРПОУ, свідоцтво про державну реєстрацію нерухомого майна, інші документи).

Далі у вільній формі бажано викласти події, що мали місце при неправомірному заволодінні майном організації (спробі заволодіння). При цьому, по можливості, необхідно вказати наступні відомості:

- факти пошкодження, знищення, переміщення майна організації і (або) інших осіб;
- факти грубого поводження з працівниками організації і іншими особами, застосування насильства в ході неправомірних дій, образ;
- найменування охоронних організацій, співробітники яких брали участь в здійсненні неправомірних дій;
- П.І.Б., місце роботи, посада і інша інформація, яку відомо про осіб, причетних до здійснення неправомірних дій;
- знаряддя і засоби, використані в ході неправомірних дій, зокрема, транспортні засоби, їх реєстраційні знаки та інші відомості;
- П.І.Б. очевидців подій, що відбулися, по можливості їх місця проживання і роботи;
- документи, яких було надано або на яких робилися посилання у обґрунтування неправомірних дій; інші відомості, які заявник вважає за необхідне повідомити.

У вказаних діях, на нашу думку, містяться ознаки складу злочину(-нів), відповідальність за яке передбачена статтями: _____ Кримінального кодексу України.

Це впливає з нижчевикладеного.

Після цього необхідно описати підстави, які можуть вказувати на злочинність дій. Такими підставами можуть бути: за використання фальсифікованого виконавчого листа, або виданого у зв'язку з винесенням судового акту на підставі фальсифікованих доказів:

- відповідь суду про те, що виконавчі листи не видавалися, справу, номер якої вказаний у виконавчому листі, в канцелярії суду не зареєстровано і судом не розглядалося;
- порушення закону «Про виконавче провадження» (відмова видати копію виконавчого листа, виробництво виконавчих дій в неробочі дні і/або після 22 годин без наявності достатніх підстав; здійснення виконавчих дій на території, на яку не розповсюджуються функції судового виконавця, без повідомлення про необхідність здійснення виконавчих дій на даній території відповідної служби судових виконавців та ін.);
- неповідомлення організації про судовий процес з її участю; пред'явлення вимог до організації особами, які ніколи не полягали з нею в договірних і інших відносинах;
- відміна судового акту після його оскарження організацією (з доданням, за можливості, судового акту про відміну) і др.;

За здійснення неправомірних дій на підставі відомостей про нові органи управління організації, зареєстровані в ЄДРПОУ за фальсифікованими документами

- : - чинний генеральний директор організації за здійсненням нотаріальних дій не звертався;
- збори органів управління організації, на якому нібито було ухвалено рішення про зміну одноосібного виконавського органу не проводилося і не скликалося;
- довідки, листи нотаріуса про те, що підпис заявника на заяві в податковий орган не завірився, запис про це в реєстрі нотаріальних дій відсутній, печатка і штамп нотаріуса на заяві в податковий орган не відповідають оригіналам;
- інші докази, підтверджуючі скоєння злочинів.

Слід також повідомляти про дії осіб, відомості про яких були неправомірно зареєстровані в ЄДРПОУ, з відчуження майна та активів товариства, укладення угод від імені організації з метою її обтяження кредиторською заборгованістю.

За здійснення неправомірних дій в результаті реєстрації прав на нерухоме майно з використанням фальсифікованих документів слід вказати на те, що операції з відчуження майна організації не здійснювалися, органами управління організації не схвалювалися.

Бажано також конкретизувати, в чому саме полягає злочинність кожної з описуваних дій (за шахрайства, наприклад, в придбанні права на майно організації за допомогою надання фальсифікованих документів до БТІ, тобто обманним шляхом (замаху на придбання, у випадку якщо злочин не був доведений до кінця), а також кваліфікуючі ознаки такої дії за їх наявності. Завершальна частина заяви про злочин може бути наступною.

На підставі викладеного, ПРОШУ:

- порушити кримінальну справу за фактом скоєння злочинів (за наявності підстав - відносно конкретних осіб), відповідальність за які передбачена статтями _____ Кримінального кодексу України - визнати потерпілим _____ (організацію, іншу особу, якій заподіяна шкода злочином) - накласти арешт на наступне майно _____ (вказати майно, отримане в результаті злочинних дій, власника і місце його знаходження).

За необхідності можуть бути вказані клопотання про провадження інших процесуальних дій.